

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-
ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ АПК
ТА ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ
АГРОБІЗНЕСУ**

Колективна монографія

Біла Церква – 2023

УДК 349.42

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Білоцерківського національного аграрного університету
(протокол № 12 від 22 грудня 2023 р.)*

Рецензенти:

М. А. Дейнега, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України;

Т. С. Новак, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Удосконалення інформаційно-правового забезпечення сфери АПК та захисту прав суб'єктів агробізнесу: колективна монографія / Я.П. Аргат, І.В. Ковальчук, І.Ю. Ломакіна, О.І. Настіна, А.О. Пахомова. Біла Церква: Білоцерківський національний аграрний університет, 2023. 201 с.

У монографії висвітлено проблеми сучасного інформаційно-правового забезпечення сфери АПК, на основі аналізу чинного законодавства України щодо правового регулювання земельних, аграрних, договірних та екологічних відносин, що виникають в діяльності суб'єктів агробізнесу. Розглянуто особливості правового захисту земельних та майнових прав суб'єктів господарювання. Проаналізовано основні напрями розвитку законодавства України у сфері агробізнесу та перспективи його подальшого розвитку.

Монографія розрахована на широке коло науковців, викладачів, аспірантів, здобувачів вищої освіти юридичних факультетів закладів вищої освіти, представників органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання сфери АПК.

The monograph highlights the problems of modern information and legal framework of the agricultural sector, based on the analysis of the current legislation of Ukraine regarding the legal regulation of land, agrarian, contractual and environmental relations arising in the activities of agribusiness entities. Peculiarities of legal protection of land and property rights of business entities are considered. The main directions of the development of Ukrainian legislation in the field of agribusiness and the prospects for its further development are analyzed.

The monograph is intended for a wide range of scientists, academic staff, post-graduate students, students at law faculties of higher education institutions, representatives of local self-government bodies and business entities in the agricultural sector.

ЗМІСТ

<i>Правове регулювання власності на землю та користування земельними ділянками в умовах правового режиму воєнного стану (Настіна О.І.)</i>	4
<i>Державне регулювання та підтримка сільськогосподарських товаровиробників, шляхи вдосконалення продовольчої безпеки з урахуванням міжнародного досвіду (Ломакіна І.Ю.)</i>	40
<i>Види суб'єктів підприємницької діяльності в аграрній сфері (Аргат Я.П.)</i>	70
<i>Правові засади інноваційного розвитку АПК (Пахомова А.О.)</i>	98
<i>ІТ технології в аграрному секторі як запорука інноваційного розвитку в контексті процесів євроінтеграції України: правовий аспект (Ковальчук І.В.)</i>	132
<i>Правові особливості селекційної діяльності в Україні (Пахомова А.О.)</i>	162
<i>Список використаних джерел і літератури</i>	190

УДК 346.12

АРГАТ Я.П.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

ВИДИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Загальні поняття суб'єктів підприємницької діяльності. Важливою умовою успішної підприємницької діяльності є її продумана і здійснена відповідно до чинного законодавством організація. Першим кроком у цьому напрямку є вибір сфери підприємницької діяльності. При цьому слід звернути увагу на те, чи не встановлено законодавством обмеження на її здійснення. Без відповідних освіти та стажу не можна займатися лікарською практикою; створення банку або освітнього закладу передбачає отримання дозволу на здійснення підприємницької діяльності в державних органах. Підприємницька діяльність здійснюється від імені та під майнову відповідальність певними суб'єктами. Суб'єктами підприємницької діяльності можуть бути громадяни нашої держави, інших держав, які не обмежені законом у правоздатності, юридичні особи всіх форм власності.

В Україні суб'єкт підприємницької діяльності може бути зареєстрований у двох формах — як юридична чи фізична особа. Фізичні особи (громадяни) організують індивідуальне виробництво, де засоби виробництва належать організатору і використовується власна праця. Виробництво може здійснюватись фізичною особою із застосуванням найманої праці і капіталу. Юридичні особи (товариства, акціонери, кооперативи, спільні підприємства, асоціації та об'єднання) як суб'єкти підприємницької діяльності здійснюють виробничу діяльність порівняно з індивідуальним підприємством у більших обсягах та із залученням найманої робочої сили.

Своєрідне місце серед суб'єктів підприємницької діяльності посідає держава. Воно зумовлене тим, що в ринковій економіці, з одного боку, державою розробляються, приймаються до виконання та контролюються правила ведення підприємницької діяльності. З іншого боку, вона не може усунутись із сфери підприємництва, бо в кожній державі існує державний сектор, в якому зосереджуються найбільш життєво важливі галузі економіки або підприємства, що з якихось причин нераціонально використовують ресурси в межах приватнопідприємницької діяльності. Функції підприємця як власника цих об'єктів держава делегує корпораціям, асоціаціям, кооперативам, спільним підприємствам. Чинним законодавством у нашій державі не заборонено займатися підприємницькою діяльністю таким категоріям громадян, як військовослужбовці, службові особи органів прокуратури, суду, державної безпеки, внутрішніх справ, державного арбітражу, державного нотаріату, а також органів державної влади і управління, які покликані здійснювати контроль за діяльністю підприємств. Не можуть бути зареєстровані як підприємці особи, котрі мають непогашену судимість за крадіжки, хабарництво та інші корисливі злочини, а також особи, яким суд заборонив займатися певною підприємницькою діяльністю з правом здійснення відповідного її виду до закінчення строку, встановленого вироком суду. Особи з непогашеною судимістю також не мають права бути співзасновниками підприємницької організації, обіймати в підприємницьких товариствах та їх спілках або об'єднаннях керівні посади і посади, пов'язані з матеріальною відповідальністю.

Стосовно першої категорії громадян зазначені обмеження для участі у підприємницькій діяльності зумовлені кількома обставинами. По-перше, у зв'язку зі своїм службовим становищем вони можуть його використовувати для того, щоб поставити себе у більш вигідне становище порівняно з іншими суб'єктами підприємництва. Тим часом світова практика ведення підприємницької діяльності виходить із принципу однакових можливостей для всіх учасників. По-друге, зазначені обмеження позбавляють категорії громадян, причетних до розробки законодавства, нормативних актів, укладання

міждержавних угод, можливості створювати більш сприятливі умови для ведення підприємницької діяльності окремим групам державних службовців або особам, одержувати від цього певні вигоди. Такі обмеження спрямовані на захист суспільства від корупції, зловживань владними повноваженнями та інших негативних явищ⁴⁸. Обмеження для ведення підприємництва особами, які мають, непогашену судимість за крадіжки, хабарництво та інші корисливі злочини, унеможливають для нечесних та кримінальних осіб доступ до цього виду діяльності.

Кількість осіб, які можуть займатися підприємницькою діяльністю, обмежена. Зазначимо також, що далеко не всі громадяни мають нахили до такої діяльності. Світовий досвід свідчить, що з 1000 осіб лише 200 (20 %) можуть подолати етап так званої орієнтації на підприємницьку діяльність, лише 20 з тих 200 захочуть продовжити відповідну підготовку з організації підприємництва. Знову ж таки, із 20 чол., що залишилися, тільки 15 зможуть розпочати свою власну справу. Рівноправними партнерами серед учасників підприємництва є державні структури. Вони розміщують урядові замовлення підприємствам, визначають ціни, склад і обсяг пільг при виконанні спеціальних робіт. Держава і сама створює підприємства.

Підприємства державного сектору в країнах із соціальною ринковою економікою створюються з метою:

- забезпечення робочих місць, послаблення циклічних коливань в економіці, зокрема економічної кризи;
- утримання галузей комунального господарства — водопостачання, електропостачання, телефонного зв'язку, муніципального транспорту, що зумовлено необхідністю створення соціальних гарантій споживання цих видів послуг для абсолютної більшості населення і відповідно контролю за цінами в цих галузях;

⁴⁸ Покропивний С. Ф., Колот В. М. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність : навч. посібник / С. Ф. Покропивний, В. М. Колот. – К. : КНЕУ, 2003. – 352 с.

– забезпечення обороноздатності країни, яка під впливом інтересів військового лобі у законодавчих органах та інших факторів перевищує межі доцільності, переростає у гігантський ринок зброї;

– поповнення державного бюджету. Для цього створювалися фіскальні монополії, відповідні види підприємств (соляна — в Австрії, Німеччині, Франції та в інших країнах, горілчано-спиртова — у Франції, Німеччині й сірникова у Франції).

Із зазначеного випливає, що в основі ділового інтересу державних структур, на відміну від ділових інтересів інших суб'єктів, завжди лежить вирішення пріоритетних загальнодержавних проблем різноманітного характеру. Кількісний склад суб'єктів підприємницької діяльності досить мінливий. Під впливом концентрації капіталу, його злиття, банкрутств багато підприємців перестають займатися підприємством. Водночас їх лави можуть поповнюватись за рахунок тих підприємливих, ініціативних та інноваційно налаштованих громадян, які завдяки власним зусиллям нагромадили певний капітал.

Світовий досвід господарювання свідчить про те, що підприємницьку діяльність можна проводити в будь-якій сфері національної економіки, крім тих, відсутність контролю за якими з боку держави може створювати небезпеку для суспільства, шкодитиме довкіллю, здоров'ю людей. Тому виготовленням зброї, військової техніки, грошових знаків, наркотичних засобів займаються лише державні підприємства. Згідно із Законом України «Про підприємництво» діяльність, пов'язана з виготовленням і реалізацією військової зброї та боєприпасів до неї, видобуванням бурштину, охороною окремих особливо важливих об'єктів права державної власності, перелік яких визначається у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку, а також діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних, судово-психіатричних експертиз та розробкою, випробуванням, виробництвом та експлуатацією ракет-носіїв, у тому числі з їх космічними запусками з будь-якою метою, може здійснюватися тільки державними підприємствами та

організаціями. Це поширюється й на діяльність, пов'язану з технічним обслуговуванням та експлуатацією первинних мереж (крім місцевих) та супутникових систем телефонного зв'язку в мережах зв'язку загального користування (крім супутникових систем телефонного зв'язку в мережах загального користування, які мають наземну станцію стеження на території України та створюються або розгортаються за допомогою національних ракет-носіїв або національних космічних апаратів), виплатою та доставкою пенсій, грошової допомоги малозабезпеченим громадянам.

У нашій державі багато видів підприємницької діяльності потребують ліцензування, тобто отримання спеціального дозволу на їх ведення в державних органах. Це стосується виробництва пива, вина, лікєро-горілчаних напоїв, тютюнових виробів, розвідки та експлуатації корисних копалин, виготовлення і реалізації медикаментів та хімічних речовин, ремонту спортивної, мисливської та інших видів зброї, здійснення медичної, ветеринарної та юридичної практики. Ліцензування цих видів підприємницької діяльності дає змогу державним органам їх контролювати і регулювати.

Суб'єкти підприємництва у своїй діяльності дотримуються певних принципів, тобто основоположних фундаментальних ідей, відповідно до яких вона здійснюється. Законодавством України передбачено, що підприємництво базується на таких принципах:

- 1) вільний вибір видів діяльності;
- 2) залучення на добровільних засадах до здійснення підприємницької діяльності майна та коштів юридичних осіб і громадян;
- 3) самостійне формування програми діяльності та вибір постачальників і споживачів вироблюваної продукції, встановлення цін відповідно до законодавства;
- 4) вільний найм працівників;
- 5) залучення і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, природних та інших ресурсів, використання яких не заборонено або не обмежено законодавством;

б) вільне розпорядження прибутком, що залишається після внесення платежів, установлених законодавством;

7) самостійне здійснення підприємцем — юридичною особою зовнішньоекономічної діяльності, використання будь-яким підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд.

Успішне підприємництво значною мірою залежить від вибору прийнятного для кожного з його суб'єктів виду і форми діяльності. Розуміння їх суті, змісту діяльності має неабияке значення для організації власної справи, бо від вибору виду та форми діяльності майбутньої фірми багато в чому залежать її життєздатність, становище в ринковому середовищі, перспективи подальшого соціально-економічного розвитку.

Підприємництво дозволяється в будь-якій галузі національної економіки, якщо така діяльність не заборонена законом — у промисловості, будівництві, сільському, лісовому, рибному господарстві, торгівлі, побутовому обслуговуванні, у видавничій, банківській, біржовій справах, консультуванні, інформуванні у сфері операцій з цінними паперами. Основними сферами підприємництва є виробництво продукції і надання послуг, торгівля і посередництво. З урахуванням сфери функціонування підприємство як організація корисної виробничої діяльності, спрямованої на виробництво товарів, надання послуг, виконання робіт, поділяється на такі види: виробниче, комерційне, фінансове, посередницьке, страхове. Основу підприємницької діяльності становить певна форма власності — приватна, акціонерна, колективна, державна. Згідно з цими формами вирізняють три основні форми підприємництва: індивідуальну, колективну, державну.

Індивідуальне підприємництво ґрунтується на приватній власності фізичної особи та її праці і спрямоване на отримання особистого доходу або прибутку. Таке підприємництво ведеться окремо особою від свого імені і на свій страх і ризик. Індивідуальний підприємець несе повну відповідальність за наслідки своєї діяльності всім своїм майном, яке у виняткових випадках може бути навіть втрачене. Позитивними рисами індивідуального підприємництва є

мобільність діяльності, мінімальний контроль з боку держави.

Колективна форма підприємництва ґрунтується на власності трудового колективу на майно, продукцію та доходи і передбачає здійснення господарських операцій колективним суб'єктом. Останнє потребує утворення підприємства (товариства), які можуть бути юридичними та неюридичними особами. Підприємство стає юридичною особою за наявності таких ознак: організаційна єдність; володіння необхідним майном; самостійна майнова відповідальність; представництво від власного імені в господарській діяльності; власний розрахунковий рахунок у банку.

Наявність державного сектору в ринковій економіці породжує існування державного підприємництва. Воно здійснюється підприємствами, які не перебувають повністю у власності або під контролем держави завдяки володінню контрольним пакетом акцій. Частка державного сектору у розвинених країнах різна і ніколи не була постійною.

Найбільшого розвитку державне підприємництво набуло в передових країнах світу у воєнний період, а після Другої світової війни — у 50-60-ті роки. У подальші роки внаслідок про монополістичної політики цін на державних підприємствах збільшилася фінансова заборгованість, що стало основною причиною політики роздержавлення у 80-ті — першій половині 90-х років ХХ ст. У сучасних умовах частка державного сектору становить (від 3-4 % у США до 15-17 % ВВП у Західній Європі). До складу цього сектору входять різні об'єкти, що зумовлено історичними особливостями соціально-економічного розвитку кожної країни. Однак, за загальним правилом, в умовах погіршення соціально-економічної ситуації державний сектор має тенденцію до розширення. В цій ситуації держава намагається зберегти науково-технічний потенціал суспільства, вивести економіку з кризи, забезпечити її технічне і технологічне переозброєння, що потребує значних капітальних вкладень і в перспективі дасть певні прибутки. І навпаки, за сприятливої економічної кон'юнктури державний сектор зменшується. Сама держава в такій ситуації зосереджує зусилля на розв'язанні соціальних проблем тактичного і

стратегічного характеру, використовуючи кошти державного бюджету, які збільшуються внаслідок сприятливих умов економічного розвитку країни⁴⁹.

Слід мати на увазі, що в державному секторі функціонують підприємства, які з якихось причин нераціонально використовувати в межах приватнопідприємницької діяльності. Досить часто держава бере на себе витрати, пов'язані зі створенням нових галузей, виробництвом нових засобів виробництва, що потребують значних за обсягом інвестицій і можуть стати в недалекому майбутньому прибутковими.

Суб'єкти підприємницької діяльності та їх державна реєстрація. Суб'єкти підприємницької діяльності можна розділити на дві категорії: індивідуальне підприємництво фізичних осіб (громадян); підприємництво юридичних осіб. Юридичними особами визначаються організації, які мають відокремлене майно, можуть від свого імені набувати майнові та особисті немайнові права, нести обов'язки, бути позивачами і відповідачами в суді. На відміну від фізичної особи, юридичні особи не є живими істотами та існують незалежно від фізичних осіб, які їх утворили. За обсягами господарської діяльності домінуюче місце серед суб'єктів підприємництва належить підприємству як юридичній особі.

Підприємство – основна організаційна ланка народного господарства України, самостійний господарюючий статутний суб'єкт, який має права юридичної особи та здійснює виробничу, науково-дослідницьку і комерційну діяльність з метою одержання відповідного прибутку (доходу). Підприємство виникає в процесі об'єднання трудових ресурсів і майна, необхідних для здійснення господарської діяльності. Незважаючи на велику різноманітність підприємств (завод, фабрика, магазин, перукарня, банк, їдальня тощо), усім їм притаманні спільні риси.

По-перше, підприємство є технологічно відособленою сукупністю засобів виробництва та робочої сили. По-друге, кожне підприємство – це ланка у національній або навіть міждержавній економіці. Воно зосереджується на

⁴⁹ Гондарева І.В. Підприємництво: підруч. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна. 2021. С. 62.

виготовленні певних товарів, виконанні робіт, наданні послуг за окремим найменуванням або в асортименті. Тобто виробничі процеси в рамках підприємства набувають завершеності у вигляді кінцевого результату. Нехай в одному випадку це буде трактор, а в іншому – тільки деталь для цього трактора, але для відповідних підприємств то буде кінцева продукція. По-третє, кожне підприємство характеризується економічною відособленістю. Все майно підприємства, з усіма засобами виробництва та технологіями є власністю його засновників. Підприємство розпоряджається своїм майном. На цій підставі воно самостійно складає свою виробничу програму, набирає кадри, здійснює управління виробничим процесом, реалізує одержану продукцію, відшкодовує свої витрати та отримує прибуток. По-четверте, підприємство – це соціальний осередок суспільства, певний колектив співробітників, що об'єдналися на професійній основі. Було б неправильно обмежити все життя підприємства лише технологічними та господарськими процесами. Функцією кожного підприємства є максимально можливий випуск суспільно корисної продукції при найменших витратах. По-п'яте, підприємство має самостійний баланс, розрахункові (поточні) та інші рахунки в установах банків, печатку зі своїм найменуванням, а також фірмовий (товарний) знак для товарів і послуг. Підприємство не має у своєму складі інших юридичних осіб.

Однією з головних умов діяльності суб'єктів підприємництва є їх державна реєстрація. Державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності проводиться у виконавчому комітеті міської, районної у місті ради або в районній, районній міст Києва і Севастополя державній адміністрації за місцезнаходженням або місцем проживання господарського суб'єкта.

Для державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності – юридичної особи власник (власники), уповноважений ним (ними) орган чи особа (заявник) особисто або поштою (рекомендованим листом) подають до органу державної реєстрації:

а) установчі документи в повному обсязі для створюваної організаційно-правової форми суб'єкта підприємницької діяльності відповідно до вимог

законодавства: рішення власника (власників) майна або уповноваженого ним (ними) органу про створення юридичної особи (крім приватного підприємства). Якщо власників або уповноважених ними органів два і більше, таким рішенням є установчий договір, а також протокол установчих зборів (конференції) у випадках, передбачених законом; статут, якщо відповідно до законодавства це необхідно для створюваної організаційно-правової форми суб'єкта підприємницької діяльності;

б) реєстраційну картку встановленого зразка, яка є одночасно заявою про державну реєстрацію;

в) документ, що засвідчує внесення плати за державну реєстрацію;

г) документ, що засвідчує сплату власником (власниками) внеску до статутного фонду суб'єкта підприємницької діяльності в розмірі, передбаченому законом.

Органи чи фізичні особи, уповноважені власником (власниками), засвідчують свої повноваження документально.

З метою впорядкування створення суб'єктів підприємницької діяльності, підвищення відповідальності за погашення заборгованості перед бюджетами, державними цільовими фондами і кредитами передбачається внести зміни до діючого законодавства:

доповнити перелік документів, які подаються для державної реєстрації новостворюваного суб'єкта підприємницької діяльності, довідками органів державної податкової служби та органів Державного пенсійного фонду України про відсутність у засновника (власника) або суб'єкта підприємницької діяльності, афілійованою особою стосовно якого він є, заборгованості;

встановити відмову у державній реєстрації новостворюваного суб'єкта підприємницької діяльності, якщо його засновник (власник) має заборгованість або є афілійованою особою стосовно суб'єкта підприємницької діяльності, що має заборгованість.

Місцезнаходженням суб'єкта підприємницької діяльності юридичної особи на дату державної реєстрації може бути місцезнаходження (місце

проживання) одного із засновників або місцезнаходження за іншою адресою, яка підтверджується договором, що передбачає передачу засновнику у власність або користування приміщення, частини приміщення (договір купівлі-продажу, міни, дарування, оренди, лізингу, безоплатного користування майна, про спільну діяльність, установчий договір тощо). Якщо засновником (одним із засновників) суб'єкта підприємницької діяльності є юридична особа, державна реєстрація її підтверджується свідоцтвом про державну реєстрацію.

Іноземна юридична особа відповідним документом засвідчує свою реєстрацію у країні місцезнаходження (витяг із торгового, банківського або судового реєстру тощо). Цей документ повинен бути засвідчений згідно із законодавством країни його видачі, перекладений українською мовою та легалізований у консульській установі України, якщо міжнародними договорами не передбачено інше. Зазначений документ може бути також засвідчено у посольстві відповідної держави в Україні та легалізовано в МЗС⁵⁰.

У разі коли власником (власниками) суб'єкта підприємницької діяльності є фізична особа (фізичні особи), її (їх) підпис на установчих документах засвідчується нотаріусом. Установчі документи складаються державною чи іншою мовою відповідно до законодавства, підписуються засновником, прошиваються та пронумеровуються. Установчі документи не повинні містити положень, що суперечать законодавству. Відповідальність за відповідність установчих документів законодавству несе власник (власники) або уповноважені ним (ними) органи, які подають документи для державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності.

Установчі документи подаються до органу державної реєстрації у трьох примірниках (з них два оригінали), оформлених у встановленому порядку. Фізична особа (заявник), яка має намір провадити підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, подає до органу державної реєстрації реєстраційну картку, яка є одночасно заявою про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності, довідку (чи її копію) про включення до

⁵⁰ Підприємницьке право України : підручник / за ред. Р. Б. Шишки. Харків, 2000. С. 35.

Державного реєстру фізичних осіб – платників податків та інших обов’язкових платежів і документ, що підтверджує внесення плати за державну реєстрацію, а також пред’являє документ, що посвідчує особу. Реєстраційна картка суб’єкта підприємницької діяльності заповнюється особисто заявником.

Орган державної реєстрації надає заявникові у разі потреби безоплатну допомогу в заповненні реєстраційної картки, перевіряє відповідність наведених у ній відомостей поданим документам. Оформлений оригінал реєстраційної картки зберігається в органі державної реєстрації. Орган державної реєстрації після перевірки наведених у реєстраційній картці відомостей та комплектності пакета документів формує реєстраційну справу суб’єкта підприємницької діяльності і фіксує дату надходження документів у журналі обліку реєстраційних справ та письмово повідомляє про це заявника шляхом видачі (надіслання) довідки, яка підписується представником органу державної реєстрації, відповідальним за прийняття документів, і засвідчується штампом цього органу.

Відповідно до ст. 26 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» розгляд документів, поданих для державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, здійснюється протягом 24 годин після надходження відповідних документів, крім вихідних і святкових днів.

Згідно ч. 2 статті 25 Закону «порядок проведення державної реєстрації та інших реєстраційних дій на підставі документів, що подаються заявником для державної реєстрації, включає: 1) заповнення форми про державну реєстрацію – у разі подання документів особисто заявником (за бажанням заявника); 2) прийом документів за описом – у разі подання документів у паперовій формі; 3) виготовлення копій документів в електронній формі – у разі подання документів у паперовій формі; 4) внесення копій документів в електронній формі до Єдиного державного реєстру; 5) перевірку відомостей Єдиного державного реєстру на наявність заборони вчинення реєстраційних дій; 6) перевірку документів на наявність підстав для відмови у державній реєстрації;

7) прийняття рішення про проведення реєстраційної дії – для громадських формувань; 8) проведення реєстраційної дії за відсутності підстав для відмови у державній реєстрації шляхом внесення запису до Єдиного державного реєстру; 9) формування та оприлюднення на порталі електронних сервісів або з використанням Єдиного державного вебпорталу електронних послуг виписки, результатів надання адміністративних послуг у сфері державної реєстрації та установчих документів; 10) видача за бажанням заявника виписки з Єдиного державного реєстру у паперовій формі за результатами проведення реєстраційної дії – у разі подання заяви про державну реєстрацію у паперовій формі.

Виписка з Єдиного державного реєстру у паперовій формі надається з проставленням підпису та печатки державного реєстратора. Суб'єкт державної реєстрації не пізніше наступного робочого дня з дати отримання судового рішення, передбаченого пунктом 2 частини першої статті 25:

- 1) звертається до суду з роз'ясненням судового рішення – у разі якщо судове рішення є незрозумілим для суб'єкта державної реєстрації;
- 2) повідомляє суд або державну виконавчу службу про неможливість виконання рішення із зазначенням підстав – у разі неможливості виконання судового рішення;
- 3) проводить відповідну реєстраційну дію шляхом внесення запису до Єдиного державного реєстру;
- 4) формує виписку для її оприлюднення на порталі електронних сервісів або з використанням Єдиного державного вебпорталу електронних послуг – у разі зміни відомостей, що містяться у виписці⁵¹.

Підрозділи суб'єкта підприємницької діяльності – філії (відділення), представництва без створення юридичної особи не потребують державної реєстрації. Суб'єкт підприємницької діяльності зобов'язаний повідомити про створення та ліквідацію зазначених підрозділів за місцем своєї державної

⁵¹ Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV (в редакції від 01.01.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

реєстрації шляхом внесення відповідних додаткових відомостей до реєстраційної картки суб'єкта підприємницької діяльності. Орган державної реєстрації зобов'язаний у 10-денний термін подати відомості щодо створення та ліквідації зазначених підрозділів відповідному органу державної статистики та органу державної податкової служби за місцезнаходженням цих підрозділів.

Орган державної реєстрації веде облік суб'єктів підприємницької діяльності, починаючи з дати державної реєстрації або дати взяття їх на облік органом державної реєстрації за новим місцезнаходженням. У випадку зміни назви, організаційно-правової форми суб'єкта підприємницької діяльності, а також форми власності суб'єкт підприємницької діяльності у місячний термін з моменту настання зазначених змін зобов'язаний подати документи для перереєстрації з підтвердженням опублікування інформації про зміни у друкованих засобах масової інформації. Перереєстрація суб'єктів підприємницької діяльності проводиться в порядку, встановленому для його державної реєстрації. Орган державної реєстрації зобов'язаний протягом п'яти робочих днів з дня перереєстрації суб'єкта підприємницької діяльності надіслати до органу державної статистики та органу державної податкової служби копії реєстраційної картки з внесеними змінами, а до органів Пенсійного фонду та Фонду соціального страхування – інформаційне повідомлення.

У випадку перереєстрації суб'єкта підприємницької діяльності, що визначається правонаступником підприємства, приватизованого як цілісний майновий комплекс, подається документ, який засвідчує право власності на зазначений об'єкт. У випадку перереєстрації оригінали раніше виданого свідоцтва про державну реєстрацію та установчих документів повертаються до органу державної реєстрації.

Зміни (доповнення) в установчих документах суб'єкта підприємницької діяльності підлягають державній реєстрації у 5-денний термін з дня надходження відповідної інформації до органу державної реєстрації за наявності документа, що підтверджує внесення плати за державну реєстрацію

змін (доповнень) до установчих документів. Внесення змін (доповнень) оформляється у вигляді окремих додатків або шляхом викладення установчих документів у новій редакції. На титульному аркуші оригіналу статуту чи установчого договору робиться відмітка про внесення змін (доповнень), а на титульних аркушах додатків до установчих документів – про те, що зазначені документи є невід’ємною частиною відповідних установчих документів. У випадку подання установчих документів у новій редакції на титульному аркуші робиться відповідна відмітка. У випадку внесення до установчих документів змін (доповнень) разом із зміною назви, організаційно-правової форми або форми власності суб’єкта підприємницької діяльності проводиться його перереєстрація. Якщо до установчих документів вносяться зміни (доповнення), які не потребують перереєстрації суб’єкта підприємницької діяльності, суб’єкт підприємницької діяльності зобов’язаний подати до органу державної реєстрації по два оригінали та по одній копії документів, завірених у встановленому порядку, в яких наведено зазначені зміни (доповнення), та внести їх до своєї реєстраційної картки.

У разі внесення до установчих документів змін, пов’язаних із зміною складу засновників (учасників) суб’єкта підприємницької діяльності, подаються оформлені згідно з вимогами законодавства документи, що засвідчують: добровільний вихід юридичної особи із складу засновників (учасників) – подається копія рішення засновника, а фізичної особи – нотаріально засвідчена заява; примусове виключення засновників (учасників) рішення уповноваженого на це органу.

Внесення змін до відомостей про юридичну особу і припинення суб’єкта підприємницької діяльності. Відповідно до ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» для державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в Єдиному державному реєстрі, у тому числі зміни до установчих документів юридичної особи, подаються такі документи:

- 1) заява про державну реєстрацію змін до відомостей про юридичну

особу, що містяться в Єдиному державному реєстрі, в якій також може зазначатись прохання про реєстрацію такої особи платником податку на додану вартість чи обрання спрощеної системи оподаткування;

2) примірник оригіналу (нотаріально засвідчена копія) рішення уповноваженого органу управління юридичної особи про зміни, що вносяться до Єдиного державного реєстру, крім внесення змін до інформації про кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) юридичної особи, про місцезнаходження та про здійснення зв'язку з юридичною особою;

3) реєстр осіб (громадян), які брали участь в засіданні уповноваженого органу управління юридичної особи, - у разі внесення змін до відомостей про громадські об'єднання;

4) документ, що підтверджує реєстрацію іноземної особи в країні її місцезнаходження (витяг із торговельного, банківського, судового реєстру тощо) – у разі змін, пов'язаних із входженням до складу засновників юридичної особи іноземної юридичної особи;

5) документ про сплату адміністративного збору;

6) установчий документ юридичної особи в новій редакції – у разі внесення змін, що містяться в установчому документі;

7) примірник оригіналу (нотаріально засвідчена копія) передавального акта або розподільчого балансу – у разі внесення змін, пов'язаних із внесенням даних про юридичну особу, правонаступником якої є зареєстрована юридична особа;

8) примірник оригіналу (нотаріально засвідчена копія) рішення уповноваженого органу управління юридичної особи про вихід із складу засновників (учасників) та (або) заява фізичної особи про вихід із складу засновників (учасників), справжність підпису на якій нотаріально засвідчена;

9) звіт про результати емісії акцій – для акціонерних товариств;

10) звіт про оцінку майна – для акціонерних товариств у випадках, визначених законом.

Для державної реєстрації змін до відомостей про розмір статутного

капіталу, розміри часток у статутному капіталі чи склад учасників товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю подаються такі документи:

1) заява про державну реєстрацію змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в Єдиному державному реєстрі;

2) документ про сплату адміністративного збору;

3) один із таких відповідних документів:

а) рішення загальних зборів учасників (рішення єдиного учасника) товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю про визначення розміру статутного капіталу та розмірів часток учасників;

б) рішення загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю про виключення учасника з товариства;

в) заява про вступ до товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю;

г) заява про вихід з товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю;

г) акт приймання-передачі частки (частини частки) у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю;

д) судове рішення, що набрало законної сили, про визначення розміру статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю та розмірів часток учасників у такому товаристві;

е) судове рішення, що набрало законної сили, про стягнення (витребування з володіння) з відповідача частки (частини частки) у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю;

4) структура власності за формою та змістом, визначеними відповідно до законодавства.

У разі державної реєстрації змін до відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі, пов'язаних із входженням до складу учасників товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю іноземної юридичної особи, також подається документ, що підтверджує реєстрацію іноземної особи в країні її місцезнаходження (витяг із торговельного, банківського, судового реєстру тощо).

Для державної реєстрації припинення юридичної особи в результаті її реорганізації після закінчення процедури припинення, але не раніше закінчення строку заявлення вимог кредиторами, подаються такі документи:

1) заява про державну реєстрацію припинення юридичної особи в результаті її реорганізації;

2) примірник оригіналу (нотаріально засвідчена копія) розподільчого балансу - у разі припинення юридичної особи в результаті поділу;

3) примірник оригіналу (нотаріально засвідчена копія) передавального акта - у разі припинення юридичної особи в результаті перетворення, злиття або приєднання;

4) довідка архівної установи щодо прийняття правонаступником документів, що відповідно до закону підлягають довгостроковому зберіганню, - у разі припинення юридичної особи в результаті поділу або злиття;

5) документи для державної реєстрації створення юридичної особи, визначені частиною першою цієї статті, - у разі припинення юридичної особи в результаті перетворення;

6) документи для державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в Єдиному державному реєстрі, визначені частиною четвертою цієї статті, - у разі припинення юридичної особи в результаті приєднання⁵².

Особливості господарювання суб'єкта господарювання – фізичної особи. Підприємницька діяльність суб'єкта підприємницької діяльності –

⁵² Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV (в редакції від 01.01.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

фізичної особи є найзручнішим способом провадження бізнесу на початковому етапі. Це не потребує складання статуту або засновницького договору, не потребує формування статутного фонду, а отже й великого початкового капіталу. Не потрібно мати окрему юридичну адресу (місцезнаходження), оскільки адресою суб'єкта підприємницької діяльності буде домашня адреса підприємця. Не обов'язково відкривати рахунок у банку і виготовляти печатку: підприємець може зробити це за власним бажанням.⁵³ Але, незважаючи на те, що така організаційно-правова форма підприємництва є найпростішою, фізична особа – підприємець діє на ринку, вступаючи у відносини та набуває при цьому відповідних прав та обов'язків.

Фізична особа – підприємець здійснює діяльність в межах універсальної правоздатності – права займатися підприємницькою діяльністю, передбаченого ст. 42 Конституції України. Це означає можливість особи займатися будь-яким видом підприємницької діяльності, здійснення якого не суперечить законодавству. Вона діє без установчих документів на відміну від юридичної особи, яка діє в межах спеціальної правоздатності та обмежена видами діяльності, встановленими засновниками в установчих документах. Фізична особа – підприємець має можливість не відкривати банківський рахунок, працювати виключно за готівкові кошти і використовувати готівкову виручку на свій розсуд, а також обрати спосіб оподаткування доходів за спрощеною системою. У той же час на таку особу покладено низку обов'язків, невиконання яких може потягти за собою юридичну відповідальність.

Громадянин-підприємець зобов'язаний: 1) у передбачених законом випадках і порядку одержати ліцензію на здійснення певних видів господарської діяльності; 2) повідомляти органи державної реєстрації про зміну його адреси, зазначеної в реєстраційних документах, предмета діяльності, інших суттєвих умов своєї підприємницької діяльності, що підлягають відображенню у реєстраційних документах; 3) додержуватися прав і законних

⁵³ Степанов С.В. Особливості господарювання суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2013. Вип. 22. Ч. I. Т. 1. С. 226

інтересів споживачів, забезпечувати належну якість товарів (робіт, послуг), що ним виготовляються, додержуватися правил обов'язкової сертифікації продукції, встановлених законодавством; 4) не допускати недобросовісної конкуренції, інших порушень антимонопольно-конкурентного законодавства; 5) вести облік результатів своєї підприємницької діяльності відповідно до вимог законодавства; 6) своєчасно надавати податковим органам декларації про доходи, інші необхідні відомості для нарахування податків та інших обов'язкових платежів; сплачувати податки та інші обов'язкові платежі в порядку і в розмірах, встановлених законом; 7) відшкодувати завдані ним шкоду і збитки (ч. 2 ст. 128 ГК України та ч. 1 ст. 52 ЦК України прямо встановлюють, що громадянин-підприємець відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм майном, на яке відповідно до закону може бути звернено стягнення⁵⁴.

Фізична особа-підприємець, яка перебуває у шлюбі, відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм особистим майном і часткою у праві спільної сумісної власності подружжя, яка належатиме їй при поділі цього майна (ч. 2 ст. 52 ЦК України). За рішенням суду за відповідними зобов'язаннями може бути звернено стягнення на все належне приватному підприємцеві майно, в тому числі і те, яке він не використовував для зайняття підприємницькою діяльністю (приватна квартира, дача, меблі, автомашина тощо). Зважаючи на наявність повної відповідальності за своїми зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, всім своїм майном, громадянин-підприємець провадить підприємницьку діяльність без формування статутного, резервного та інших фондів); 8) виконувати інші обов'язки, передбачені статтями 46 і 49 ГК України та іншими законодавчими актами. Громадянин-підприємець уособлює і власника відповідного бізнесу, і орган управління ним⁵⁵. Це відрізняє його від деяких юридичних осіб зі складним порядком управління, обумовленим наявністю декількох органів

⁵⁴ Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV (в редакції від 23.02.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

⁵⁵ Мандриковський М. М. Господарське право: термінологічний словник. Київ: Професіонал, 2007. С. 84.

управління із розподілом між ними відповідних функцій.

Класифікація суб'єктів господарювання наведена в статті 55 Господарського кодексу України. Суб'єкти господарювання залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого підприємництва, у тому числі до суб'єктів мікропідприємництва, середнього або великого підприємництва.

Суб'єктами мікропідприємництва є:

– фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

– юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами малого підприємництва є:

– фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

– юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами великого підприємництва є:

– юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України. Інші суб'єкти господарювання належать до суб'єктів середнього підприємництва.

Агробізнес в Україні. Поява агробізнесу зумовлена об'єктивними чинниками: а) поглибленням поділу праці в суспільстві, виділенням із сільського господарства ремісництва, переробної промисловості, торгівлі, насамперед оптової й міжнародної; б) лібералізацією економічних відносин у національних економіках і зовнішній торгівлі; в) посиленням стабілізаційного впливу фінансових інституцій.

Агробізнес як сфера підприємництва має чотири складники: 1) підприємницька діяльність, спрямована на забезпечення сільського господарства засобами виробництва; 2) власне сільськогосподарське виробництво; 3) зберігання, транспортування, переробка сільськогосподарської продукції, торгівля як сировиною, так і переробленою продукцією; 4) розвиток соціальної, сервісної, наукової, інформаційної та інших інфраструктур, необхідних для ефективного функціонування та розвитку агробізнесу.

В агробізнесі виділяють два підкомплекси: 1) виробництво та реалізація продуктів харчування (продовольчий комплекс); 2) виробництво та реалізація промислових предметів споживання, виготовлених із сільськогосподарської сировини.

Основу агробізнесу формують товариства, кооперативи, агропромислові об'єднання, агрофірми, агрохолдинги, фермерські та особисті селянські господарства. В Україні нараховується декілька сотень компаній АПК. Простежується тенденція до збільшення ролі та впливу великих аграрних господарств. Серед найбільших компаній, які працюють в українському агропромисловому секторі: «Укрлендфармінг», «Кернел», «Мрія», «Миронівський хлібопродукт», «Астарта» та ін.

Сучасне сільське господарство стикається з рядом викликів, таких як зростання населення та обмеженість земельних ресурсів. Адже потрібно в наступні 25-30 років вирішити завдання збільшення виробництва продуктів харчування на тих самих площах з зростанням продуктивності на 70%, знижуючи при цьому витрати на виробництво з метою утримання цін на доступному рівні.

У 2023 році до всіх негараздів воєнного часу та до низьких цін на вирощений врожай, додалися більш ніж серйозні проблеми зі збиранням та досушуванням кукурудзи. Як ми пригадуємо, у вересні почалися затяжні дощі. Водночас через те, що російські війська знищили, пошкодили тисячі зернозбиральних комбайнів, продуктивність збирання кукурудзи істотно знизилася. Для більшості агрономів кальцій і магній вважаються другорядними елементами живлення для рослин порівняно з азотом, фосфором і калієм, але, насправді, для ґрунту вони є першорядними елементами з точки зору їхньої кількості та біохімічної ролі. Кальцій є головним елементом родючості і агрономічних властивостей ґрунту через великий вміст масової частки обмінного Са у складі ґрунтового вбирного комплексу (ГВК).

ГВК – це сукупність мінеральних, органічних і орґано-мінеральних компонентів твердої частини ґрунту (колоїди), які володіють іонообмінною здатністю. У ГВК входять і здатні до обмінних реакцій катіони, які в еквівалентній кількості можуть обмінюватися на катіони ґрунтового розчину. Вбирна здатність ґрунту залежить від вмісту найдрібніших ґрунтових часточок (колоїдів), які утворюють ґрунтовий вбирний комплекс. Колоїди – це частинки твердої фази ґрунту розміром від 0,1 до 0,001 мк. Вони складають одну із фракцій гранулометричних елементів ґрунту. Колоїдна фракція у різних ґрунтах міститься від 2% – в легких до 30-50% – у важких.

Ґрунтові колоїди негативно заряджені, а хімічні елементи, що утримуються в них, мають позитивний заряд. Негативно заряджені глинисті та гумусні колоїдні часточки притягують та утримують позитивно заряджені частини. Поглинання добрив залежить від ґрунтових колоїдів. Щоб

утримуватись ґрунтовим колоїдом, добрива повинні бути позитивно зарядженими. Позитивно заряджені елементи утворюють катіони. Негативно заряджені, такі як азот (нітрати), фосфор і сірка, формують аніони. Негативні іони не притягуються до ґрунтового колоїду. Це пояснює високу рухливість у ґрунті нітратів (NO_3^-) та інших аніонів, які не адсорбуються його колоїдними частинками і легко вимиваються з ґрунту, якщо нітратні азотні добрива внести заздалегідь. Ґрунтові колоїди легко втрачаються із ґрунту. Грудочки ґрунту більше 1 мм є вітростійкими, а менше 1 мм – ерозійно небезпечними. Коли у верхньому шарі ґрунту часточок менше 1 мм стає понад 50%, то починається ерозія. Це поріг вітростійкості ґрунту. А саме під час оранки утворюється значна кількість часточок менше 1 мм в діаметрі. До того ж, з оборотом пласта стерня і рослинні рештки знищуються і ґрунт стає незахищеним. Якби можна було для аналізу зібрати пил, який розносить по полю вітер або змиває вода, то виявилось б, що в ньому найвищий вміст поживних речовин з поміж усіх складових ґрунту. Найродючіша частина ґрунту (колоїдні частинки) завжди втрачається найпершою під дією водної або вітрової ерозії. Чим довше триває ерозія, тим гіршим стає ґрунт.

Низька ділянка поля практично завжди має найбагатший вміст поживних речовин, оскільки там збирається більша частина легкого колоїдного пилу, який розносить по полю вітер або змиває вода. На буграх та вищих ділянках поля, незалежно від того, куди стікає вода або дує вітер, більш інтенсивно видуваються та вимиваються колоїди ґрунту, що містять елементи живлення. Такі ділянки ґрунту поля мають гіршу родючість і менший вміст поживних речовин. Чорноземні ґрунти Лісостепу і Степу містять значну кількість доступного для рослин калію. Вони також багаті на необмінний калій, який активно переходить у рухомі форми, тому ефективність калійних добрив на цих ґрунтах незначна. Особливо чітко це простежується на ґрунтах важкого гранулометричного складу. Ґрунти Полісся мають низький вміст рухомого калію. В ґрунтах легкого гранулометричного складу калій у значній кількості мігрує по його профілю.

З кожним роком проявляється все більший інтерес до екологічно безпечних технологій вирощування сільськогосподарських культур. Постійне застосування пестицидів, що збільшується, призводить до забруднення довкілля, накопичення їх у продукції рослинництва, появи стійких штамів і популяцій шкідливих організмів тощо. Одним зі шляхів усунення проблеми екологічно безпечного ведення господарства є застосування в сільськогосподарській практиці біологічних засобів захисту рослин, що проявляють фітозахисні, імуностимуляційні та рістрегуляційні властивості. Науковий і практичний інтерес до цих препаратів викликаний тим, що біологічні агенти здатні відновлювати процеси саморегуляції фітоценозів. Біопрепарати здатні суттєво зменшувати або усувати біотичний стрес, якого зазнають сільськогосподарські культури за впливу шкідників, хвороб і бур'янів, а також підвищувати толерантність до абіотичного стресу, такого як посуха та екстремальні температури.

Незважаючи на те, що ринок біологічних засобів боротьби зі шкідливими організмами безперервно зростає, вчені зазначають, що дотепер біологічний контроль та біологічні препарати охоплюють дуже мале місце в системах захисту рослин, особливо в польових умовах. В Україні за останні 20 років частка оброблюваних площ біологічними засобами захисту сільськогосподарських культур від шкідливих організмів становила 3,2–8,5% усіх площ. Проте у переважній більшості регіонів частка біометоду не перевищувала 1–3%. Згідно з імплементацією органічного законодавства ЄС впровадження органічного землеробства потрібно довести до 6% усіх площ під сільськогосподарським виробництвом.

Застосування біологічних препаратів для захисту рослин зумовлено екологічною, соціальною і економічною доцільністю. Біологічні препарати, на відміну від хімікатів, практично не мають негативної дії на навколишнє середовище. Порівняно з хімікатами, біопрепарати мають низку переваг. По-перше, препарати на основі мікроорганізмів не проявляють фітотоксичності. Це можна пояснити тим, що їх біоагенти є складовою природної мікробіоти ґрунту

і рослин. Після біофунгіцидів спостерігається зниження інфекційного фону в ґрунтах унаслідок зміни складу його мікрофлори. Така їх дія може дозволити надалі зменшити кількість обробок для захисту рослин. Як порівняти з деякими хімічними засобами захисту рослин, біопрепарати не порушують природних зв'язків у біоценозі. Вони, як правило, є більш витривалими, без токсичних залишків у природних харчових продуктах, безпечні для застосування та дешевші за вартістю. В сучасних умовах біологічні препарати застосовують для обробки посадкового матеріалу, обприскування рослин, збагачення ґрунту корисною мікробіотою. Найпоширенішими біоконтролювальними агентами є мікробні препарати на основі представників родів *Bacillus*, *Azotobacter*, *Agrobacterium*, *Pseudomonas*, *Trichoderma* та ін.

За сильного розвитку хвороб з метою підвищення ефективності захисту біопрепарати можуть використовуватись у сумішах із фунгіцидами, де фунгіциди можуть бути застосовані зі зменшеними нормами витрати — захисний ефект не поступається фунгіцидам із повною нормою витрат. Це сприятиме зменшенню пестицидного навантаження на агроценози та підвищенню безпечності продукції⁵⁶.

Бізнес малих та середніх виробників чутливий до ринкових чинників, таких як зміни вартості ресурсів (фінансових, людських, енергетичних тощо), зміни у ринковій стратегії інших гравців ринку (наприклад, операторів елеваторів, перевізників, торгових мереж тощо), зміни в економічній площині (наприклад, підвищення мінімальної зарплатні, впровадження спеціальних податкових режимів, впровадження чи скасування пільг для окремих категорій споживачів тощо), зміни у правовому полі (наприклад, щодо права землекористування, щодо трудових відносин тощо). Всі ці фактори формують базові ринкові умови для роботи агропідприємства. Слід зазначити, що бізнес малих та середніх виробників є найбільш вразливим до змін ринкової кон'юнктури.

⁵⁶ Сергієнко В. Застосування біологічних препаратів для захисту овочевих культур від хвороб. Агробізнес сьогодні: веб-сайт. URL: <https://agro-business.com.ua/agro/ahronomiiia-sohodni/item/28896-zastosuvannia-biologichnykh-preparativ-dlia-zakhystu-ovochevykh-kultur-vid-khvorob.html>

Як малі та середні агровиробники можуть враховувати, передбачати і готуватися до впливу ринкових факторів на свій бізнес? Малі та середні агровиробники можуть аналізувати ринок, в якому працюють, і готуватися принаймні до тих змін на ньому, які є передбачуваними. Аналіз ринкової кон'юнктури зазвичай включає аналіз внутрішньовиробничих процесів, таких як створення ланцюжка доданої вартості, та зовнішніх факторів, що включає оцінку ринкової системи, оцінку економічного середовища та оцінку правового середовища. Внутрішньовиробничі процеси оцінює бізнес самостійно або із залученням бізнес-консультантів, а оцінка зовнішніх факторів здійснюється через моніторинг економічної інформації, наприклад, у профільній пресі (агро ЗМІ), через участь у галузевих асоціаціях, шляхом відвідування вибраних публічних заходів.

Оцінка ринкової системи – це аналіз різних сил і факторів, які протидіють або посилюють один одного, створюючи ринкові важелі для галузі. Серед таких факторів, наприклад, можуть бути різка зміна облікової ставки НБУ, що призводить до здорожчання кредитів. Або, навпаки, впровадження кредитних канікул, які застосовувались банками після початку повномасштабного вторгнення. Інші приклади можуть включати відкриття поряд з вашим магазином супермаркету великої торгової мережі, що продає аналогічний продукт, можливо, гіршої якості, але дешевше.

Оцінка внутрішніх та зовнішніх факторів економічного ризику є важливою частиною ведення агробізнесу в Україні. Можна навести такий приклад: обмеження пропускної спроможності портів через російську агресію, має наслідком зниження попиту з боку зернотрейдерів на зерно, вирощене малими та середніми агрогосподарствами, і водночас збільшення попиту на послуги елеваторів для зберігання непроданого зерна. Таким чином, вітчизняні фермери, оцінюючи ці фактори ринку, можуть розглядати рішення про диверсифікацію засобів зберігання свого збіжжя, а також запуску власної переробки частини вирощеного зерна. Такі рішення частково зменшують негативний вплив поточної ринкової системи для агровиробника.

Економічна оцінка означає аналіз і врахування економічних факторів, таких як інфляція, планове підвищення вартості енергоносіїв чи пального, підвищення суми мінімальної зарплати, зміни у податковому режимі тощо. Зазвичай такі зміни плануються, принаймні на наступний базовий період. Інформація про них, відповідно, доступна завчасно для планування господарської діяльності. Наведемо такий приклад: фермерське господарство користується кредитом, залученим кілька років тому за актуальною на той час відсотковою ставкою. Реагуючи на виклики Covid-19, а пізніше повномасштабного вторгнення, держава запропонувала пільгові умови кредитування для бізнесу. Якщо використати ці можливості, погасивши дорожчий кредитний ресурс дешевшим, це піде на користь бізнесу агровиробника.

Багато агрогосподарств створювалися їхніми власниками через любов до землі, фермерства, садівництва. Власники охоче працюють на своїх фермах та господарствах, однак часто намагаються максимально відмежуватися від організаційно-операційних бізнес питань. Однак основна різниця між присадибною ділянкою «для задоволення» і агробізнесом у тому, що останній вимагає аналізу й планування.

Оцінка правового середовища – це моніторинг основних законодавчих та регуляторних документів, які впливають на бізнес агровиробників. З високою ймовірністю, важливі регуляторні документи в сфері аграрного бізнесу обговорюються у профільних асоціаціях та засобах масової інформації. Слідкуючи за порядком денним професійної спільноти можна завчасно підготуватися до змін чи використати нові можливості.

Слід зазначити, що створення Державного аграрного реєстру дає можливість агровиробникам не лише ефективно управляти своїми землями та одержувати інші державні послуги, пов'язані з веденням агробізнесу, онлайн, а й подавати заявки на різні види державної підтримки, допомоги та грантів. Знаючи про цей інструмент, агровиробник може використати запропоновані державою стимули.